

# Indsatsen i SEEST

*Store styrker af indsatspersonel deltog ved fyrværkerikatastrofen i Seest. To psykologer har på baggrund af hændelserne i 2004 gennemført en omfattende undersøgelse af de psykosociale følger.*

**Slutningen** af 2004 bød på to store katastrofer. Tsunamien var måske den mest spektakulære, men fyrværkerikatastrofen 3. november og dens umiddelbare konsekvenser ramte langt flere danskere. 2000 mennesker blev evakueret, 355 huse blev skadet – heraf 176 som nedbrændte eller var ubeboelige – og ødelæggelserne løb op i 750 millioner kroner. Ud fra omfanget af ødelæggelser er det den alvorligste katastrofe i Danmark siden Anden Verdenskrig.

Samtidig er den en af de største indsatses. Ca. 800 indsatsfolk deltog i den indledende fase, og sammenlagt har over 3000 medarbejder assisteret. Omkostningerne til indsatsen udgør ca. 50 mio. kroner.

Efter katastrofen igangsatte under-

tegnede en række undersøgelser af de psykosociale eftervirkninger. Den første undersøgelse om beboernes reaktioner er beskrevet i tre artikler Psykolog Nyt 8, 9 og 10/ 2006. Den anden undersøgelse "Indsatspersonellet 5 måneder efter" er netop afsluttet og er grundlaget for denne artikel og en mere næste nummer af Psykolog Nyt.

## Katastrofen

Katastrofen begynder lidt før kl. 14, hvor der udbryder brand under losning af en container på N.P. Johnsens Fyrværkerifabrik. Politi og brandvæsen påbegynder snart efter slukningsarbejdet og evakuerer de nærmeste beboerne.

Kl. 15,25 eksploderer en halvtom container uventet. En brandmand om-

kommer og andre kommer til skade. Indsatsstyrkerne trækker sig tilbage, mens endnu en container eksploderer.

Samtidig breder branden sig til fyrværkerifabrikens bygninger, der slås katastrofealarm, iværksættes sirenevarsling og udrykningskøretøjer fra nær og fjern alarmeres. Området afspærres og evakueringen af beboere udvides til en radius af 1000 m.

Et par timer senere vurderes det, at der er overhængende eksplosionsfare. Sirenevarslingen gentages og efterfølges straks af "Det store brag" kl. 17,45. Ved tre voldsomme eksplosioner med sekunders mellemrum eksploderer ca. 800 bruttotons fyrværkeri. En rødgloedende paddehattesky med en anslået diameter på 200 m rejser sig og oply-



ser det mørklagte område, mens der registreres jordrustelser svarende til 2,2 på Richter-skalaen. Katastrofen er en realitet.

### Ingen "sikker" viden

I udenlandske undersøgelser af indsatspersonel ser vi, at der tegner sig et billede af en gruppe med generel høj modstandsdygtighed til at modstå belastninger efter katastrofeoplevelser. Undersøgelserne er kendetegnet ved stor variation med hensyn til katastrofernes art og heterogenitet i deltageres arbejdsfunktion. Relativt få forhold er blevet undersøgt, og graden af traumatisering er stort set ikke blevet undersøgt med et adækvat redskab.

Der findes derfor ikke en "sikker" viden inden for området, selv om der

tegner sig et overordnet billede af, hvad der hæmmer og fremmer udviklingen af psykiske problemer.

Organisatoriske faktorer som godt sammenhold, god ledelse, forberedelse og erfaring har en beskyttende funktion. Risikofaktorer er rolleklarhed, følelsesmæssig identifikation med ofre, eksponeringsomfang, personlighedsmæssige faktorer, tidligere traumer og psykiske problemer. Peritraumatisk dissociation, graden af oplevet livsfare, hjælpeløshed og skyldfølelser synes at være prædiktorer for symptomudvikling.

### Et overraskende fund

I Seest-undersøgelsen fandt vi, at 1,6 % af indsatspersonellet opfylder PTSD-diagnosen, mens 6,8 % kun

mangler ét symptom for at opfylde diagnosen og således lider af subklinisk PTSD. Det kan derfor konkluderes, at 8,4 % er påvirket af en alvorlig krisetilstand. Og formentligt er det reelle tal højere, da undersøgelsens besvarelsesprocent er 49,2 % og det er velkendt, at det især er de sværest belastede, som fravælger at deltage i undersøgelsen.

Andre undersøgelsesskalaer underbygger, at indsatspersonellet er påvirket, hvor dette især handler om social dysfunktion, oplevelsen af inkompetence, problemer med mestring samt angst og depression. Det er dog kun 3 personer (0,7 %), som er så alvorligt påvirket af netop disse faktorer, at der er tale om en psykiatrisk tilstand.

Den tidligere beboerundersøgelse ► ► ►



► ► ► viste, at mindst 40 % af Seest-beboerne er påvirket af en alvorlig krisetilstand, hvor det i en vis forstand er overraskende, at det kun gælder 8,4 % af indsatspersonellet. Dette skal ses i lyset af, at op til 58 % af indsatspersonellet oplever, at de selv, deres nærmeste kolleger, eller andre kolleger var i livsfare, 26 % befandt sig meget tæt på eksplosionsstedet ved "Det store brag", og generelt var de vidne til massive ødelæggelser og menneskelig tragedie.

Sammenholder man videre de 1,6 % af indsatspersonellet, som aktuelt led af PTSD, med omfanget af PTSD i befolkningen som helhed, som antages at være på ca. 2 %, tegner undersøgelsen således et billede af en relativt robust gruppe personer, som – på trods af hvad de har været udsat for og været vidne til – har relativt få alvorlige psykiske eftervirkninger.

Det er derfor nærliggende at spørge, hvilke faktorer der har betydning for påvirkningen af indsatspersonellet. Selv om undersøgelsen ikke kan give et udtømmende svar på dette, er det muligt at pege på en række faktorer, som er af væsentlig betydning.

## Den kvalitative undersøgelse

I den kommende artikel i Psykolog Nyt vil vi gennemgå de kvantitative data, mens vi her vil lade indsatsper-

sonellet selv give et svar på, hvilke former for belastninger og støtte de oplevede under og efter katastrofen.

Dette er muligt, da de i undersøgelsens kvalitative del er spurgt om: "Hvad var det værste, du oplevede i forbindelse med katastrofen og dens efterforløb?" og "Hvad var det bedste eller mest glædelige, du oplevede i forbindelse med katastrofen og dens efterforløb?" I slutningen af spørgeskemaet er der ligeledes mulighed for at nedskrive andre kommentarer.

I det følgende er indsatspersonellens udsagn kategoriseret og anbragt i en kronologisk ramme, som suppleres af faktuelle informationer om katastrofen og dens forløb for at give et helhedsindtryk af indsatspersonellens situation.

## Optakten

Fyrværkerikatastrofen begynder som en voldsom, men nogenlunde håndterlig containerbrand. Situationen har et kaotisk præg, og det er svært at få overblik på grund af den kraftige røg, samtidig med at støjniveauet er meget højt som følge af det eksploderende fyrværkeri. Fare er et centralt tema:

"Det at være i fare for at blive ramt af ukontrollerbar fyrværkeri."

Kl. 15,25 er der indsat 34 brand- og politifolk og 12 køretøjer på skadestedet, hvor en af de brændende containere uventet eksploderer. Herved omkommer den frivillige brandmand Max Jørgensen fra redningsberedskabet i Kolding, andre kommer til skader, og 9 køretøjer går tabt.

Temaet fare og egen sikkerhed forstærkes:

"Tag fra containere, der dalede ned mod mig og kolleger."

Der ydes førstehjælp til den livløse brandmand, men branden er ude af kontrol og har bredt sig til lagerhal og flere køretøjer. Fyrværkeri slynges rundt i området; hurtig tilbagetrækning er nødvendig. Det er hårdt "Ikke at kunne få Max med ud af området."

Uvisheden og frygten for kollegers liv og helbred er stor:

"At se en brandmand med brækket næse, efter at der var fløjet en raket gennem hans Dräger-maske.", "Det ikke at vide, hvor alvorligt øvrige redningspersoner var kommet til skade."

På dette tidspunkt slås der katastro-



## Undersøgelsesfakta

Undersøgelsen fandt sted 5 måneder efter katastrofen. Spørgeskemaer er udsendt til politiet, brandvæsner, kommunale redningsberedskaber, det statslige redningsberedskab, Hjemmeværnet og Forsvaret. Der deltog 465 personer. Besvarelsesprocent: 49,2 %.

I spørgeskemaet anvendes undersøgelsesredskaberne: Harvard Trauma Questionnaire (HTQ), The Crisis Support Scale (CSS), Trauma Symptom Checklist (TSC), General Health Questionnaire (GHQ-30), Revised Adult Attachment Scale (RAAS), Rosenbergs Self-esteem Scale (RSES), Kontrollokus: Visuel analog skala (VAS). Hertil en række spørgsmål om demografi, indsatsarbejdets vilkår, tidligere traumatiske hændelser mv.

fealarm, og kl. 15,38 aktiveres sirenevarsling og udsendes beredskabsmeddelelse på Danmarks Radios Kanal 94 om evakuering af beboerne.

Brandens intensitet tiltager, og alle beordres standby, indtil det atter er sikkerhedsmæssigt forsvarligt at opholde sig i området. I eftermiddagstimerne kommer der konstant nye styrker til, hvor flere, som det værste, oplever:

"Usikkerhed", "Manglende koordinering", "At man ikke vidste, hvad man kom ned til, før vi stod der".

Hjemmeværnet afspærrer hele området, og det værste er:

"At nægte beboere adgang til deres hjem."

Imens fortsætter politiet evakueringen, som nu er et kapløb med tiden, hvor områdets radius er udvidet til 1000 m., og ikke er nogen nem opgave:

"At nogle af beboerne ikke ville evakueres.", "Frustrationen over, at civile stadig kom gående ind i området."

## Det store brag

I forlængelse af endnu en sirenevarsling kommer "Det store brag" kl. 17,45. En rødglødende paddehattesky rejse sig, hvor 800 bruttotons fyrværkeri eksploderer. Det mørklagte område oplyses og følges af en voldsom trykbølge og et mindre jordskælv. De enorme brag går over i en øredøvende bul-

dren, som varer ved i flere minutter. Alt fra mindre fyrværkerirester til tonstunge bygningsdele flyver rundt i luften. Situationens karakteristika og oplevelsen af egen livsfare er voldsom:

"Rystelserne på politistationen" [i en afstand af 2,5 km], "Braget kl. 17.45 – jeg var inde under paddehatten og var helt sikker på, at jeg skulle dø."

Lige så meget fylder oplevelsen af kolleger i livsfare samt usikkerhed om beboernes situation:

"Magtesløsheden ved at vide, at to kvindelige kolleger var alt for tæt på, da de ventede på den store eksplosion."

"De 5 minutters [radio-] tavshed mellem 17.45 og 17.50, hvor jeg troede alt indsatsmandskabet i nærområdet var omkommet."

"Uvisheden om, hvilke personer der kunne opholde sig i det evakuerede område."

Flere bliver påvirket af den direkte kontakt med beboerne:

"At se forældre komme løbende med 300 km/t med deres børn slæbende efter sig i bogstaveligste forstand."

## Tiden efter det store brag

I aftentimerne hersker der stor usikkerhed om, hvorvidt der kommer yderligere eksplosioner. Snart indsættes større styrker i området. Brandfolk

påbegynder slukning, politiet kontrollerer, at husene er evakueret, og skadesservicefirmaer afdækker skadede huse.

De, der indsættes i området, får indtryk af følgerne af eksplosionerne. Ødelæggelserne har et enormt omfang og virker surrealistiske, som er det, flest beskriver som det værste:

"Det lignede noget fra en sønderbombet by.", "At se alle de smadrede huse. Man kunne se at folk var løbet væk (maden stod stadig på bordet, og køleskabene stod åbne).", "Det er ikke kun at slukke et brændende hus, men hus på hus."

Overblikket mangler og indsatsområdet er fortsat usikkert:

"Tvivlen om vores egen sikkerhed og om, hvor mange omkomne der var."

Den afdøde brandmand ligger fortsat i området. Det er frustrerende, at han ikke kan bjærges:

"At få at vide, at en kollega fra Kolding var blevet efterladt i området.", "At være 10 m fra den døde brandmand uden at kunne gøre noget!"

Udviklingsrisiko, utryghed og den fortsatte faresituation i et ekstremt arbejdsmiljø nævnes af mange:

"Truslen fra de ueksploderede containere, som stod tilbage.", "Risikoen for eventuel ildstorm.", "At raketter sprang tæt på os.", "Den megen lyd- og lyspåvirkning i området."



## Artikel 1 af 2 –

Dette er den første af to sammenhørende artikler om de psykosociale følger af Seest-katastrofen i 2004. I Psykolog Nyt 14/2007 gennemgår forfatterne de kvantitative data for at analysere, hvilke faktorer der kan siges at bidrage til traumatiseringsgraden.

Interesserede henvises i øvrigt til [www.dp.dk](http://www.dp.dk) > Psykolog Nyt > Artikelarkiv. Her kan man finde de tre nævnte artikler om Seest fra Psykolog Nyt 8, 9 og 10/2007. En oversigt over forskningsprojekterne kan ses på [www.beredskabspsykologen.dk](http://www.beredskabspsykologen.dk) > Fyrværkerikatastrofen i Seest.

► ► ► Flere beskriver frustration og utilstrækkelighed:

"En følelse af afmagt (trods massiv hjælp).", "Det hele var så tilfældigt."

Alligevel er der en del, som kan glæde sig over, at de med deres bidrag gør en forskel:

"Følelsen af at 'redde' folk ud (helt).", "At vide, at man har gjort en vigtig ting for nogle folk man ikke kender."

I løbet af den følgende tid er der indsatspersonel, som har en tæt og krævende kontakt med beboerne fra det evakuerede område og lever sig ind i deres situation:

"At nægte beboere adgang til deres hjem.", "Børn, der spurgte, om vi vidste, hvor deres kæledyr var.", "At se alle de fortvivlede mennesker og tale med dem om og om igen.", "De stakels mennesker, der har mistet alt."

Især senere i forløbet oplever flere positiv kontakt med beboerne:

"At se, hvor glade folk var for, at vi var der.", "Folks venlighed – en beboer, der vendte hjem gik straks i gang med at bage boller og delte dem derefter ud til bevogtningspersonalet."

Indsatspersonellet kommenterer også ledelsen, hvor vurderingerne er meget forskellige:

"At der langt hen ad vejen blev truffet de rigtige beslutninger på de rigtige tidspunkter.", "At jeg tvivlede på nogle af de ordrer, mine ledere gav mig."

Indsatspersonel er normalt ikke tilbageholdende med at kritisere de logistiske forhold, men kun få nævner sådanne problemer:

"Dårlig forplejning (et koldt måltid på 18 timer)."

Efterforløbet/debriefinger er tydeligvis også af betydning for personalet:

"Det var rigtig godt med den debriefing, vi havde. Det hjalp rigtig meget.", "At vi snakkede om det de følgende dage.", "At det ikke er alle, der havde mulighed for debriefing."

Flere nævner deres pårørende, som led i det værste og bedste:

"Ingen har i dette forløb vist den store interesse for vores ægtefæller, som jeg mener har været meget belastede – flere af vores ægtefæller var overbevist om, at vi var dræbt efter den store eksplosion."

"Da vi kom hjem til stationen, følte jeg, at det var lettere at sidde på stationen og snakke med gutterne end at skulle hjem til konen og genopleve det hele igen."

"Det var en lettelse at komme hjem til familien torsdag formiddag. Da måtte jeg fælde nogle tårer. Da tror jeg, det ligesom gik op for mig, hvor stort det rent faktisk havde været."

Dødsfaldet hos redningsberedskabet i Kolding beskrives også som det værste:

"Tabet af en ven og kollega.", "At se Kolding i sorg tirsdag i forbindelse med Max' begravelse."

### Efterfølgende refleksioner

Spørgeskemaet er udfyldt 5 måneder efter katastrofen, hvor flere ting er arbejdet og sat i perspektiv, hvor det er

blevet tydeligere for indsatspersonellet, hvilke faktorer der har været betydningfulde for dem.

Flere kommenterer, i hvilken grad de mener de har været udsat for belastninger. Det er tydeligt, at vidt forskellige indsatspersonel, under forskellige omstændigheder og på forskellige tidspunkter, har haft en meget forskellig oplevelse af katastrofen:

"Den store forskel i intensiteten i indsatsen fra onsdag til de efterfølgende dage."

"Jeg tror ikke, at jeg på nogen måde er påvirket af katastrofen, selv om jeg ved, det kan komme senere. Grund: Vi var mange der oplevede det samme, og som 24 timer i døgn i eftertiden kunne bearbejde hændelsen sammen."

"Jeg aftrådte søndag morgen, og da vi så fjernsyn søndag aften med ca. 1½ times udsendelse om Seest, kom alle følelserne. Mens jeg var i aktion var jeg 'på' og havde fortrængt katastrofen, der skulle hjælpes på bedst mulig måde, og det gjorde vi."

Flere forholder sig til fyrværkerikatastrofen omfattende ødelæggelser:

"Det har af og til været svært af få udenforstående til at forstå omfanget af katastrofen. Mange har ingen forståelse for den frygt, mange har oplevet, mens det stod på. Det er så ufatteligt heldigt, at kun én kom til skade."

"At 'kun' ét menneskeliv gik tabt.", "Glæden over at have overlevet."

Flere kommenterer oplevelsen af beredskabets formåen:

”At det samlede danske beredskab fungerer som godt, som det gør.”

I katastrofesituationen udgør indsatsstyrkerne et storstilet setup; en vellykket indsats kræver samarbejde, som flere beskriver som det bedste:

”Godt samarbejde forskellige faggrupper imellem.”

Indsatsituationen er også en lejlighed for indsatspersonellet til at afprøve deres faglige kunnen og personlige evner ved en storskalaulykke i et storstilet samarbejde, som en del sætter pris på:

”At det som man bruger en masse tid på at øve også fungerer i en skarp situation.”, ”Jeg har lært en masse om, hvordan jeg reagerer under pres.”

Samtidig er det at deltage i katastrofesituationen en oplevelse i sig selv:

”Selv om det var en skræmmende oplevelse, er det en vild og spændende oplevelse, jeg ikke ville undvære. Har oplevet noget, de fleste aldrig vil komme til.”

Rigtig mange nævner forholdet til egne kolleger og sammenholdet som det bedste. Samarbejdet har været tæt, og flere har oplevet det som en støtte, at de har været sammen med kolleger, som de undervejs og efterfølgende kunne dele oplevelserne med:

”Følelse af sammenhold og ligeværdighed under arbejdet på trods af forskellig ’rang’.”

Men også en højere grad af omsorg for hinanden og tættere knyttede bånd synes at være en konsekvens af katastrofen:



”At alle havde forståelse for, at det var hårdt, og derfor gav hinanden plads.”, ”Mere sammenhold og forståelse blandt kolleger efter katastrofen.”

### Sammenfatning

Den kvalitative undersøgelse viser, hvad indsatspersonellet har bidt mærke i under og efter indsatsen, hvad de subjektivt har oplevet som belastende, og hvad de har oplevet som en støtte.

Ser man på antallet af udsagn, som de her er karakteriseret i undersøgelsen, er det, som hyppigst nævnes som det værste, konfrontationen med ødelæggelserne og omfanget af disse. Halvt så mange nævner eksplosionerne og ”Det store brags” karakteristika. Herefter kommer oplevelsen af egen livsfare og udsagn, som handler om usikkerhed, kaos og manglende overblik.

Som det bedste er der flest, som nævner katastrofens direkte konsekvenser – det, at det ikke gik værre

end det gjorde – dvs. at der ikke var flere døde/tilskadekomne. Herefter nævnes forholdet til egne kolleger og sammenholdet/korpsånden i særdeleshed, og derefter oplevelsen af egen enheds og det samlede beredskabs formåen.

Samlet er det således tydeligt, at indsatspersonellet har fået mange voldsomme indtryk, men at der også er positive oplevelser og erfaringer, som trækker i den modsatte retning.

*Keld Molin, privatpraktiserende psykolog, specialist i psykotraumatologi*  
*Ask Elklit, professor, Psykologisk Institut, Aarhus Universitet, specialist i psykoterapi og psykotraumatologi*

### Reference

Elklit, A. & Molin, K. (2006): De psykosociale følger af fyrværkerikatastrofen i Seest. Del 1 – Beboerne 3 måneder efter. *Psykologisk Skriftserie, Vol. 27, No. 2.*